

ΠΜΣ «ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

**Μάθημα: «Πρόληψη του εγκλήματος και κοινωνική επανένταξη των
αποφυλακισθέντων»**

Διδάσκουσα: Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου

Ακαδημαϊκό έτος : 2019-2020 Β' Εξάμηνο

Η εργασία αναρτήθηκε με την συγκατάθεση της συγγραφέως

«Η εμπειρία του ΠΜΣ Εγκληματολογίας στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα»

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Κουλού Ελπινίκη

Εισαγωγή

Η εναρκτήριος χρονολογία από την οποία λειτούργησε το πρώτο Μεταπτυχιακό Σεμινάριο Εγκληματολογίας, με απόφαση της Συγκλήτου του Παντείου Πανεπιστημίου, ήταν το **1984**. Ενώ, το διάστημα 1998-2004, στο μεταπτυχιακό της εγκληματολογίας δεν λειτούργησε μόνο η κατεύθυνση της Εγκληματολογίας στο Διατμηματικό Πρόγραμμα «Κοινωνικός έλεγχος και μειονότητες» (του Τμήματος Κοινωνιολογίας και συμμετοχή τμήματος Ψυχολογίας), αλλά υπήρξε και το διετές μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «*Η παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος και η απάντηση της δικαιοσύνης.*», στο οποίο χορηγούνταν στου απόφοιτους κοινό δίπλωμα από 6 διαφορετικά πανεπιστήμια.¹ Εν τέλει, από το **2003-2004**, το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ» λειτουργεί στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, ως, επίσημα αναγνωρισμένο από το Υπουργείο Παιδείας Μεταπτυχιακό.² Το αντικείμενο μελέτης του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας είναι πολυδιάστατο, καθώς γίνεται μελέτη των κύριων μορφών εγκληματικότητας και της εξέλιξης του φαινομένου, τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές. Επιπροσθέτως, στο αντικείμενο μελέτης εντάσσεται και η διερεύνηση των παραγόντων εγκληματογένεσης και τέλος οι τάσεις της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής. Από την άλλη, ο **σκοπός** αυτού του μεταπτυχιακού προγράμματος, είναι η διερεύνηση της εγκληματικότητας και η αντιμετώπισή της, όπως και η πλήρης κατανόηση και διαχείριση του θεωρητικού υλικού και της ερευνητικής μεθοδολογίας. Τα θέματα εμβάθυνσης αφορούν στην θέσπιση των ποινικών νόμων, στις κύριες μορφές

¹ (American University Washington, Florida State University και Sam Houston-Texas University, Παντείου Πανεπιστημίου, Πανεπιστημίου της Μπολόνιας και Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης).

²ΠΜΣ Εγκληματολογίας, «Ιστορικό», (χ.χ)

URL:https://criminology.panteion.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=71:%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%BF&catid=96&lang=el&Itemid=435

εγκληματικότητας (σε Ελλάδα και διεθνώς) και τέλος στις σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής.³ Στις **επιστημονικές δραστηριότητες** εντάσσονται συνέδρια, ημερίδες, ειδικά σεμινάρια εγκληματολογικού περιεχομένου, αλλά και **εκπαιδευτικές επισκέψεις** σε φορείς και οργανισμούς εγκληματολογικού ενδιαφέροντος (π.χ δικαστήρια, σωφρονιστικά καταστήματα, εγκληματολογικά εργαστήρια Ελληνικής Αστυνομίας κ.α).⁴

Εντός των επιστημονικών δραστηριοτήτων εντάσσονται και οι επισκέψεις στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα που από το 2010 πραγματοποιούνται ανελλιπώς, με μοναδική εξαίρεση την φετινή χρονιά, εξαιτίας της πανδημίας (COVID 19). Στο συγκεκριμένο πόνημα θα γίνουν αναφορές σχετικά με την εμπειρία του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων και στις δραστηριότητες και στις παρουσιάσεις θεματικών ενοτήτων είτε από τους μεταπτυχιακούς φοιτητές, είτε από υποψήφιους/-ες διδάκτορες.

Σε κάθε περίπτωση, είναι απαραίτητο να αναφερθεί ότι στο συγκεκριμένο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων του Αυλώνα, λειτουργεί Γυμνάσιο- Λύκειο, το οποίο μάλιστα προσφέρει την δυνατότητα στους νεαρούς κρατούμενους να συνεχίσουν, **εφόσον το επιθυμούν**, την εκπαίδευσή τους. Υπάρχουν επίσης, πολλές ευκαιρίες για ενασχόληση με πολλές και δημιουργικές δραστηριότητες (π.χ σχολική εφημερίδα, ψηφιδωτά, μουσικές, χορευτικές παραστάσεις κ.α)

27 Απριλίου 2010⁵

Κατά την επίσκεψη των δευτεροετών φοιτητών του ΠΜΣ Εγκληματολογίας, που έλαβε χώρα στο Ε.Κ.Κ.Ν.Α., τέσσερις (4) υποψήφιες διδάκτορες έκαναν 4 διαφορετικές εισηγήσεις με θέμα **«Ο ρόλος των κοινωνικών παραγόντων στην παραβατικότητα ανηλίκων»**.

Συγκεκριμένα, παρουσιάστηκε **«Ο ρόλος της οικογένειας στην παραβατική συμπεριφορά»**, από την κα. Ρεα Μέκαλη. Αφού δόθηκε όλο το θεωρητικό πλαίσιο κατά την παρουσίαση, στο τέλος υπήρξαν ποικίλες αντιδράσεις ως προς το ρόλο της οικογένειας και την συμβολή της στην εμφάνιση ή μη της παραβατικής συμπεριφοράς.

³ Χ. Ζαραφωνίτου «Παρουσίαση: Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκληματολογία»» 2014-2015,

URL:<https://criminology.panteion.gr/attachments/article/118/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3%CE%97%20%CE%A4%CE%9F%CE%A5%20%CE%A0%CE%9C%CE%A3%20%CE%95%CE%93%CE%9A%CE%9B%CE%97%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%91%CE%A3%202015.pdf>

⁴ Χ. Ζαραφωνίτου «Παρουσίαση: Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκληματολογία»» 2014-2015, URL:<https://criminology.panteion.gr/attachments/article/118/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3%CE%97%20%CE%A4%CE%9F%CE%A5%20%CE%A0%CE%9C%CE%A3%20%CE%95%CE%93%CE%9A%CE%9B%CE%97%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%91%CE%A3%202015.pdf>

⁵ Ε., Χαϊνάς, Α., Χαλκιά «Επίσκεψη - Μάθημα των δευτεροετών φοιτητών του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου στο Λύκειο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνας» στο Εγκληματολογία, 2011 σελ. 191-194

Η δεύτερη παρουσίαση, η οποία έγινε από την κα. Α.Χαλκιά διαπραγματευόταν το **ρόλο του σχολείου και της γειτονίας στην παραβατική συμπεριφορά**. Οι ίδιοι οι μαθητές συμφώνησαν ότι καταλυτικός παράγοντας είναι ο ρόλος της παρέας, στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.

Σε σχέση με **τα ΜΜΕ και την τυχόν επιρροή του ανηλίκου θεατή από την προβαλλόμενη βία**, που παρουσιάστηκε από την κα. Ι. Γουσέτη, βρήκε τους μαθητές απόλυτα σύμφωνους. Τέλος, έντονες αντιδράσεις υπήρξαν κατά την παρουσίαση της κα. Κ. Κουρούση με θέμα το **«Σωφρονιστικό πλαίσιο»**. Οι νεαροί κρατούμενοι μίλησαν για τις συνθήκες κράτησης και για τον χρόνο που περνάει χωρίς ουσία, με μοναδική εξαίρεση το σχολείο. Επίσης, αμφισβήτησαν όσα αναφέρθηκαν στο θεωρητικό πλαίσιο σχετικά με την ύπαρξη ομάδας και ιεραρχίας μέσα στις φυλακές και τέλος, υποστήριξαν σθεναρά την κακομεταχείριση όσων έχουν διαπράξει σεξουαλικά εγκλήματα.

4 Μαΐου 2011⁶

Κατά την δεύτερη τακτική επίσκεψη των φοιτητών του ΠΜΣ εγκληματολογίας, οφείλουμε να αναφέρουμε ότι εκτός από την πρόθυμη ανταπόκριση του κ. Π. Δαμιανού, εξίσου υποστηρικτικός ήταν και ο Διευθυντής του Ε.Κ.Κ.Ν.Α κ. Π. Δουλάμη. Αυτή τη φορά τα θέματα της παρουσίασης ήταν δύο (2) και οι εισηγητές ήταν πρωτοετείς φοιτητές.

Κατά την πρώτη παρουσίαση με θέμα **«Η ποινή της φυλάκισης και η εναλλακτικές ποινικές κυρώσεις κάτω από το πρίσμα των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η ιδιαιτερότητα των ανηλίκων»**, έγινε αρχικά αναφορά στην ιστορική εξέλιξη του θεσμού της φυλακής. Στην συνέχεια, γνωστοποιήθηκε στους νεαρούς κρατούμενους η ποινική αντιμετώπιση των ανήλικων παραβατών, τόσο γενικά όσο και συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Ελληνική νομοθεσία.

Στην δεύτερη παρουσίαση, της συγκεκριμένης επίσκεψης, αναφέρθηκαν στην **«Κοινωνία της φυλακής»**. Αρχικά, συζητήθηκε το μείζον θέμα της φυλακής, σχετικά με τον υπερπληθυσμό μέσα σε αυτήν. Αναφορές έγιναν επίσης, στην κοινωνία της φυλακής και τα βασικά χαρακτηριστικά της. Ενώ, δεν παραλήφθηκε να τονιστεί ένα άλλο συχνό φαινόμενο, όπως είναι οι εξεγέρσεις, η βία, οι μορφές εκδήλωσης και οι συνέπειες της, τόσο σε σχέση με τους κρατούμενους μεταξύ τους, όσο και με το ίδιο το προσωπικό.

3 Μαΐου 2012⁷

⁶ ΠΜΣ Εγκληματολογίας, «Επίσκεψη το Λύκειο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνα» 4 Μαΐου 2011, URL https://criminology.panteion.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=138:%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BB%CF%85%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%BF-%CE%B5%CE%BA%CE%BA%CE%BD-%CE%B1%CF%85%CE%BB%CF%89%CE%BD%CE%B1&catid=122&Itemid=588&lang=el

Η πρώτη εισήγηση, η οποία έγινε από τις κυρίες Πηνελόπη Κόλλια, Αφροδίτη Κοντού και Ιόλη-Αικατερίνη Γεροπάνου, αφορούσε τη **«Φαινομενολογία της ενδοσχολικής βίας»**. Σε ένα πρώτο στάδιο έγινε η εννοιολογική οριοθέτηση του φαινομένου, οι διαστάσεις του και οι μορφές της σχολικής βίας όπως είναι η σωματική, η λεκτική, η σεξουαλική, η συναισθηματική και η πιο σύγχρονη μορφή αυτή του ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Το δεύτερο σκέλος της εισήγησης, εστίασε στα χαρακτηριστικά τα οποία παρατηρούνται στα παιδιά τα οποία εμπλέκονται σε περιστατικά σχολικής βίας και εκφοβισμού. Στην συνέχεια, έγιναν αναφορές στους παράγοντες που οδηγούν ένα παιδί στην εμπλοκή του στην ενδοσχολική βία και η παρουσίαση ολοκληρώθηκε με την αναφορά στον ρόλο του εκπαιδευτικού στα περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού, τα οποία είναι φαινόμενα που έχουν σοβαρές και καθοριστικές συνέπειες στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και εξέλιξη του παιδιού-θύματος.

Τον λόγο σε αυτό το σημείο παίρνουν οι μαθητές του Ε.Κ.Κ.Ν.Α., οι οποίοι παρουσίασαν τις εκθέσεις που είχαν δουλέψει ομαδικά και είχαν ως κεντρικό άξονα τη σημασία του σχολείου, όπως αυτό προσλαμβάνεται από τους ίδιους. Οι εκθέσεις δομήθηκαν πάνω στο έργο του Παπανούτσου «Το δίκαιο της πυγμής», σε συνεργασία με τη φιλόλόγο τους κ. Τυράσκη και την σημαντική βοήθεια της καθηγήτριας Αγγλικών κ. Σαμαρά, η οποία συνέβαλε στη διευκόλυνση της επικοινωνίας με εκείνους τους μαθητές που δεν χειρίζονταν καλά την ελληνική γλώσσα.

Ο κος. Ντέντες ξεκινά την δεύτερη εισήγηση με θέμα: **«Μέτρα γενικής κοινωνικής πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων»**. Στο πλαίσιο της πρόληψης και αντιμετώπισης των προβλημάτων της νεανικής παραβατικότητας επιχειρήθηκε η τριμερής διάκριση των επιπέδων πρόληψης στη βάση της διαβάθμισής τους ανάλογα με την ιδιαιτερότητα κάθε περίπτωσης.

Οι παρουσιάσεις ολοκληρώθηκαν με την αναφορά στο **«ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων»** από την κα. Γιώτα Μακρυσπούλου. Σύμφωνα με την παρουσίαση, αποφασιστικά βήματα εκσυγχρονισμού για ένα πιο ανθρωπιστικό ποινικό δίκαιο ανηλίκων, στη χώρα μας, αποτέλεσαν οι Νόμοι 3689/2003 και 3860/2010. Αρχικά, έγινε αναφορά στα όρια ποινικής ανηλικότητας και ακολούθησε σύντομη απαρίθμηση των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων με ιδιαίτερη έμφαση, λόγω του καθοριστικού ρόλου στην κοινωνική προσαρμογή του νέου, στην κοινωφελή εργασία.

⁷ Π. Κόλλια, Α. Κόντου, Ι. Γεροπάνου, Π., Μακρυσπούλου, Γ. Ντέντες. «ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ-ΜΑΘΗΜΑ ΣΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΑΥΛΩΝΑ», Αθήνα, 2012.

Στην συνέχεια, τονίστηκε η σημασία της εκπαίδευσης, το θεσμικό πλαίσιο εφαρμογής της στα ειδικά καταστήματα κράτησης νέων. Κατά την εισήγηση αναφέρθηκαν στα θεσμικά όργανα και το ρόλο τους στο τομέα της πρόληψης και επανένταξης, και ειδικότερα στο Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων (Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α)⁴ (ν.3860/2010), στην ΕΠΑΝΟΔΟ καθώς και στην Υπηρεσία Επιμελητών ανηλίκων.

Μετά την παρουσίαση των παραπάνω εισηγήσεων, πραγματοποιήθηκε συζήτηση μεταξύ των φοιτητών του ΠΜΣ Εγκληματολογίας αλλά και των μαθητών του Γυμνασίου- Λυκείου, με την τεράστια συμβολή τόσο του κ. Δαμιανού όσο και της Καθ. κας. Ζαραφωνίτου. Τονίστηκε ιδιαίτερα η επιτακτική ανάγκη για ύπαρξη ατομικών κελιών και κατ' επέκταση βελτίωσης των συνθηκών κράτησης των ανήλικων κρατουμένων.

23 και 26 Απριλίου 2013⁸

Το 2013, μετά την έγκριση της Διευθύντριας του Ε.Κ.Κ.Ν.Α. κας. Μ.Μπούκη, πραγματοποιήθηκε για τέταρτη συνεχόμενη χρονιά η καθιερωμένη πια επίσκεψη των φοιτητών του ΠΜΣ Εγκληματολογίας στο Ε.Κ.Κ.Ν.Α.. Αφού έγιναν οι παρουσιάσεις με θέμα τα ναρκωτικά και την Τέχνη, πραγματοποιήθηκε, σε δεύτερη φάση, μια δεύτερη επίσκεψη με στόχο μαθητές, φοιτητές, δάσκαλοι και καθηγητές να κάνουν από κοινού μια δραστηριότητα.

Αρχικά, για το θέμα των ναρκωτικών, έγιναν 3 διαφορετικές εισηγήσεις. Η πρώτη αναφερόταν στην **νομοθεσία**, η δεύτερη στην **εξάρτηση, στους παράγοντες, στα είδη και στις επιδράσεις αυτών** και η τελευταία στην **πρόληψη και επανένταξη**.

Κατά την πρώτη παρουσίαση από την κα. Ε. Ανδρουλάκη σχετικά με τα **ναρκωτικά και την νομοθεσία**, έγινε σε πρώτο πλάνο μια ιστορική αναδρομή και στην συνέχεια έγινε ανάλυση από το Άρθρο 1 Ν. 4139/2013 «Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών». Ακόμη, αναφέρθηκαν στην μεταχείριση εξαρτημένων χρηστών πριν και μετά τη δίκη αλλά και στις συνέπειες ένταξης σε θεραπευτικά προγράμματα.

Η δεύτερη παρουσίαση έγινε από τον κ. Δ. Μπελίτση με θέμα **«Εξάρτηση-Παράγοντες-Είδη-Επιδράσεις.»** και δόθηκε αρχικά ο ορισμός των ναρκωτικών και της εξάρτησης.

⁸ Ε. Δούση, «Παρουσίαση των Επισκέψεων – Μαθημάτων των πρωτοετών φοιτητών του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου στο Λύκειο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνα, 23 & 26 Απριλίου 2013», 1 Ιουλίου 2013, URL: https://criminology.panteion.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=341:%CE%B5%CF%80%CE%AF%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CE%BC%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%BA%CE%BA%CE%BD-%CE%B1%CF%85%CE%BB%CF%8E%CE%BD%CE%B1-23-26-5-13&catid=122&Itemid=588&lang=el

Επίσης, αναλύθηκαν οι παράγοντες που οδηγούν στη χρήση των ναρκωτικών και το σημαντικό ρόλο της παρέας, της περιέργειας, της άγνοιας αλλά και του περιβάλλοντος.

Ολοκληρώνοντας την θεματική σε σχέση με τα ναρκωτικά, έγινε η παρουσίαση από την κα. Π. Γιαννακοπούλου σχετικά την **«Πρόληψη και επανένταξη»**. Η παρουσίαση ξεκίνησε με την εισαγωγική ενότητα σχετικά με τον πόλεμο κατά των ναρκωτικών και την σχέση προσφοράς και ζήτησης αυτών.

Στην δεύτερη θεματική ενότητα, ασχολήθηκαν με την τέχνη, συγκεκριμένα τη θεματική **«Τέχνη και φυλακή»**. Ειδικότερα, παρουσιάστηκαν από τους φοιτητές οι «Καλές τέχνες» και οι σύγχρονες τέχνες και στην συνέχεια μίλησαν για την λογοτεχνική διάσταση της φυλακής όπως και στην «φυλακής τα ποιήματα»⁹.

Σε μια επόμενη επίσκεψη που πραγματοποιήθηκε 3 μέρες μετά τις ως άνω παρουσιάσεις δόθηκε η ευκαιρία ολοκλήρωσης του προγράμματος μαθημάτων με το πρώτο κοινό εργαστήριο ζωγραφικής, στο οποίο συμμετείχαν φοιτητές και μαθητές στον προαύλιο χώρο του σχολείου.

9 & 10 Απριλίου 2014¹⁰

Για τέταρτη συνεχόμενη χρονιά πραγματοποιείται η επίσκεψη- μάθημα πρωτοετών φοιτητών στο Ε.Κ.Κ.Ν.Α., με πρωτοβουλία της καθηγήτριας και διευθύντριας του ΠΜΣ Εγκληματολογίας κας. Χ.Ζαραφωνίτου και την πρόθυμη ανταπόκριση για άλλη μια χρονιά του Διευθυντή του Γυμνασίου- Λυκείου του Ε.Κ.Κ.Ν.Α, Π. Δαμιανού. Έγκριση για τον εγχείρημα αυτό δόθηκε από την διευθύντρια του ΕΚΚΝΑ κα. Μπουκη και αξίζει να αναφέρουμε την συμμετοχή της Προϊστάμενης Διεύθυνσης Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κας. Ε.Κατσιγαράκη.

Οι εισηγήσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά την επίσκεψη έγιναν από πρωτοετείς μεταπτυχιακούς φοιτητές με θέματα : **«Νέοι και εκπαίδευση Intra Muros: η Ελληνική Εμπειρία»** και **«Νέοι και εκπαίδευση Intra Muros: Η Ευρωπαϊκή Εμπειρία»**.

Κατά την πρώτη παρουσίαση με θέμα **«Νέοι και εκπαίδευση Intra Muros: η Ελληνική Εμπειρία»**, οι πρωτοετείς φοιτητές αναφέρθηκαν στην σημασία της επιμόρφωσης και της κατάρτισης εντός των Ελληνικών φυλακών. Εξετάστηκε, επίσης, εκτενέστατα το πρόγραμμα

⁹ Ποιήματα που έχουν συγγραφεί από κρατούμενους.

¹⁰ Γιαννακού Γ., Καλλιμανώλη Α., Μαλανδρή Μ., Παναγιωτοπούλου Ο., «Παρουσίαση των Επισκέψεων – Μαθημάτων των πρωτοετών φοιτητών του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου στο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνα, 9 & 10 Απριλίου 2014», 9 & 10 Απριλίου 2014, URL: <https://criminology.panteion.gr/attachments/article/403/%CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9D%CE%91%20%CE%91%CE%A5%CE%9B%CE%A9%CE%9D%CE%91%209-10%20%CE%91%CE%A0%CE%A1%CE%99%CE%9B%CE%99%CE%9F%CE%A5%202014%20final.pdf>

σπουδών τους και δόθηκε μεγάλη έμφαση στο ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση αποτελούν καθολικό δικαίωμα για τους κρατούμενους.

Κατά την δεύτερη παρουσίαση με θέμα **«Νέοι και εκπαίδευση Intra Muros: Η Ευρωπαϊκή Εμπειρία»**, έγιναν αναφορές σχετικά με την εκμάθηση βασικών δεξιοτήτων και οι φοιτητές επιχειρηματολόγησαν σχετικά με την εκπαίδευση, η οποία αποτελεί ισχυρό κίνητρο στη ζωή και ελπίδα για το μέλλον.

Κατά την επίσκεψη που πραγματοποιήθηκε την επόμενη μέρα, φοιτητές, μαθητές, δάσκαλοι και καθηγητές βρέθηκαν στον προαύλιο χώρο για να ζωγραφίσουν μαζί, ακόμα μια χρονιά.

30 Απριλίου 2015¹¹

Για έκτη συνεχόμενη χρονιά το ΠΜΣ Εγκληματολογίας επισκέπτεται και πάλι το ΕΚΚΝΑ με ένα νέο θέμα που πραγματεύεται τις **«Στάσεις των μαθητών-κρατουμένων απέναντι στις ποινικές κυρώσεις, το έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη»**.

Αφού αναλύθηκαν οι βασικές έννοιες που τέθηκαν προς συζήτηση, κατά την παρουσίαση οι φοιτητές αναφέρθηκαν και στις λειτουργίες και την σκοπιμότητα της ποινής, καθώς και στην ιστορική εξέλιξη τους.

Κάτι εξαιρετικά ενδιαφέρον ήταν η δημιουργία μικτών ομάδων φοιτητών του ΠΜΣ και των μαθητών, καθώς ακολούθησε μεταξύ τους συζήτηση σχετικά με τα «σενάρια» εγκλημάτων και τις θεωρούμενες ως κατάλληλες ποινές. Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι τα κυριότερα σημεία απόψεων συσχετιζόνταν με τα χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και συμφώνησαν στο ότι οι στερητικές της ελευθερίας ποινές δεν εκπληρώνουν τους στόχους τους, όπως είναι ο σωφρονισμός και επανένταξη. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε, ότι πολλοί μαθητές-κρατούμενοι δήλωσαν ότι νιώθουν καλά μέσα στη φυλακή καθώς, όπως είπαν, δεν γνωρίζουν την τύχη τους «έξω».

22 Απριλίου 2016¹²

¹¹ Κοτσιφάκης Γ., & Συρμαλή Ε., *«Ετήσιο μάθημα-εργαστήριο των φοιτητών του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκληματολογία» του Παντείου Πανεπιστημίου στο Γυμνάσιο-Αύκειο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνα 30 Απριλίου 2015»*, 30 Απριλίου 2015 URL: <https://criminology.panteion.gr/attachments/article/457/%CE%95%CF%80%CE%AF%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CE%9C%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1%20%CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9D%CE%91%202015.pdf>

¹² ΠΜΣ Εγκληματολογίας, *«Εκπαιδευτική επίσκεψη-μάθημα στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα στις 22-4-16»*, 20 Μαΐου 2016 URL: <https://criminology.panteion.gr/attachments/article/485/%CE%9C%CE%91%CE%98%CE%97%CE%9C%CE%91%20%CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9D%CE%91%202016.pdf>

Το 2016 βρήκε πάλι τους φοιτητές του ΠΜΣ και τους μαθητές του Γυμνασίου- Λυκείου του Ε.Κ.Κ.Ν.Α συνεπείς στην καθιερωμένη συνάντησή τους. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές παρουσίασαν το θέμα της **«Κοινωνικής Επανένταξης»** και ακολούθησε εικαστική δραστηριότητα στο προαύλιο.

Κατά την παρουσίαση του θέματος της κοινωνικής επανένταξης συζητήθηκαν και γνωστοποιήθηκαν ζητήματα, τα οποία θα φανούν σημαντικότερα για την μετέπειτα πορεία των νεαρών κρατούμενων. Αρχικά, έγινε πλήρως κατανοητό πώς αυτή υλοποιείται και δόθηκε η αρμόζουσα προσοχή στις έννοιες της «κοινωνικής επανένταξης» και «σωφρονιστικής». Συζητήθηκαν, ακόμα, πιθανά προβλήματα κατά την αποφυλάκιση και γνωστοποιήθηκαν φορείς κοινωνικής επανένταξης, οι οποίοι μπορούν να φανούν ιδιαίτερα βοηθητικοί κατά το πρώτο διάστημα μετά την αποφυλάκιση. Συγκεκριμένα, οι φορείς που παρατέθηκαν ήταν το: ΚΕΘΕΑ, η ΕΠΑΝΟΔΟΣ, ο ΟΚΑΝΑ, Ο ΟΝΗΣΙΜΟΣ, το 18 ΑΝΩ, η ΑΡΣΙΣ, το ΙΕΚ Αυλώνα και ο ΟΑΕΔ (σημειώθηκε ότι παρέχει ειδικό επίδομα αποφυλακισμένων).

5 Μαΐου 2017¹³

Για όγδοη συνεχόμενη χρονιά οι μεταπτυχιακοί φοιτητές του ΠΜΣ Εγκληματολογίας βρέθηκαν στο ΕΚΚΝΑ για να παρουσιάσουν ακόμα μια φορά κάποιο θέμα επιλογής. Αυτή τη φορά αναφέρθηκαν στο έγκλημα και στους τρεις χρόνους ή στοιχεία του εγκληματικού φαινομένου.

Για ακόμα μια χρονιά δεν έλειψε η εικαστική δραστηριότητα, με την διαφοροποίηση, ότι αυτή την φορά έπρεπε να αποτυπωθεί από όλους τους συμμετέχοντες το πρόσωπο του εγκλήματος.

Στην συγκεκριμένη γλαφυρή περιγραφή από τους φοιτητές, αναφέρεται ότι το σχολείο έχει όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, καθώς υπάρχουν αναλφάβητοι νέοι ή νέοι που είχαν εγκαταλείψει το σχολείο.

25 Απριλίου 2018

Στις 25 Απριλίου 2018 χρονολογικά τοποθετείται η προτελευταία επίσκεψη των φοιτητών του ΠΜΣ Εγκληματολογίας με ένα πιο σύγχρονο θέμα όπως είναι αυτό του **«σχολικού εκφοβισμού»**. Κατά την παρουσίαση, σε πρώτο επίπεδο αναφέρθηκαν οι παράγοντες δημιουργίας του φαινομένου, ενώ σε δεύτερο δόθηκαν όλα τα στοιχεία γύρω από το νομικό πλαίσιο. Συζητήθηκε ακόμα ο τρόπος αντιμετώπισης του από την Πολιτεία και τους

¹³ Σορώτου Α., Τάνου Ε., Πλαστήρα Δ. «Παρουσίαση του κοινού μαθήματος των πρωτοετών φοιτητών του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και του κοινού εργαστηρίου ζωγραφικής στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα, (Ε.Κ.Κ.Ν.Α) 5 Μαΐου 2017», Μάιος 2015, URL: <https://criminology.panteion.gr/attachments/article/524/%CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9D%CE%91%202017.pdf>

φορείς της και στο τέλος τέθηκαν προτάσεις για την πρόληψη του φαινομένου και την βελτίωση των σχέσεων μέσα στα σχολεία.

Στο τέλος της επίσκεψης, οι μαθητές και φοιτητές συμμετείχαν στο καθιερωμένο κοινό Εργαστήριο Ζωγραφικής, τα αποτελέσματα του οποίου ήταν εντυπωσιακά.

17 Μαΐου 2019¹⁴

Τέλος, για δέκατη συνεχόμενη χρονιά στην καθιερωμένη πλέον συνάντηση βρέθηκαν νέοι φοιτητές του ΠΜΣ Εγκληματολογίας και οι μαθητές του Ε.Κ.Κ.Ν.Α., με την καθηγήτρια και διευθύντρια του ΠΜΣ κα. Ζαραφωνίτου να συνεχίζει αυτό το εγχείρημα και τον κ. Π. Δαμιανό να το υποστηρίζει.

Οι παρουσιάσεις που έλαβαν χώρα στο κατάστημα κράτησης ήταν δύο. Η πρώτη πραγματευόταν το ζήτημα της εκπαίδευσης με τίτλο **«Η εκπαίδευση ως δικαίωμα στα καταστήματα κράτησης»** και η δεύτερη συσχετιζόταν με τα **«δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατούμενων σε καταστήματα κράτησης νέων»**

Η εκκίνηση της πρώτης παρουσίασης με θέμα: **«Η εκπαίδευση ως δικαίωμα στα καταστήματα κράτησης»** έγινε με μια ιστορική αναδρομή και με τα ερευνητικά πορίσματα για την εκπαίδευση στην φυλακή. Δόθηκε έμφαση στην σημασία της εκπαίδευσης και σημειώθηκε ότι ανήκει στα καλά παραδείγματα. Στην παρούσα θεματική οι φοιτητές δεν παρέλειψαν να υπογραμμίσουν και την ετήσια εκπαιδευτική επίσκεψη-μάθημα του ΠΜΣ εγκληματολογίας του Παντείου πανεπιστημίου στο ΕΚΚΝΑ.

Στην δεύτερη παρουσίαση με θέμα **«Δικαιώματα και υποχρεώσεις κρατούμενων σε καταστήματα κράτησης νέων»** δόθηκαν απαντήσεις και υπογραμμίστηκαν θεματικές, τις οποίες οι νέοι κρατούμενοι οφείλουν να γνωρίζουν. Αποσαφηνίστηκαν ερωτήματα όπως «Ποιος έχει δικαιώματα;» ή «Χάνονται τα δικαιώματα με τη στέρηση της ελευθερίας;» ή «Από πού μπορεί να ενημερωθεί ένας κρατούμενος για τα δικαιώματα του;» και γνωστοποιήθηκαν στους νεαρούς κρατούμενους τόσα τα ίδια τα δικαιώματα τους και από

¹⁴ ΠΜΣ Εγκληματολογίας, **«Ετήσια εκπαιδευτική επίσκεψη-μάθημα των Μεταπτυχιακών Φοιτητών στο ΕΚΚΝ Αυλώνα στις 17/5/2019»** 27 Μαΐου 2019 URL:

https://criminology.panteion.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=565:%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%AF%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CE%BC%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CF%86%CE%BF%CE%B9%CF%84%CE%B7%CF%84%CF%8E%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%BA%CE%BA%CE%BD-%CE%B1%CF%85%CE%BB%CF%8E%CE%BD%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82-17-5-2019&catid=126&Itemid=522&lang=el

πού αυτά προβλέπονται. Ολοκληρώνοντας ήταν σημαντικό να τονιστεί ότι εκτός από δικαιώματα υπάρχουν και υποχρεώσεις κρατουμένων, οι οποίες και αναλύθηκαν εκτενέστατα.

Συζήτηση

Η κοινωνική επανένταξη αποτελεί δικαίωμα των κρατουμένων και θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι της λειτουργίας του σωφρονιστικού συστήματος. Φαίνεται μάλιστα να έχει τους ίδιους στόχους με την εκπαίδευση, αφενός ως προς την απομάκρυνση των κρατουμένων από την εγκληματικότητα και αφετέρου ως προς την προσωπική αλλαγή και εξέλιξη. Από πολλούς μάλιστα έχει υποστηριχθεί, ότι η απουσία ή εγκατάλειψη της σχολικής εκπαίδευσης θεωρείται εγκληματογόνος παράγοντας και έχει αντίκτυπο στη μελλοντική εύρεση εργασίας.¹⁵ Η εκπαίδευση θεωρείται μία προοδευτική δοκιμασία με στόχο την επίτευξη του προσωπικού μετασχηματισμού.¹⁶

Μέσω της εκπαίδευσης επιχειρείται να μειωθούν οι συνέπειες του εγκλεισμού, οι κρατούμενοι να περνούν δημιουργικά τον ελεύθερο τους χρόνο, να επανασυνδεθούν με την εκπαιδευτική διαδικασία, να αποκτήσουν τυπικά προσόντα, βασικές δεξιότητες, κοινωνικές δεξιότητες και υπευθυνότητα. Επίσης, μέσω αυτής, τα άτομα αποκτούν την ικανότητα να θέτουν στόχους, να διαχειρίζονται τα προβλήματα και να δημιουργούν προοπτικές απασχόλησης. Επιπροσθέτως, βελτιώνεται η αυτοεκτίμηση τους, μειώνονται οι πιθανότητες υποτροπής, αποκτούν κοινωνική εμπειρία και προετοιμάζονται για τη ζωή εκτός των τειχών. Όλα τα παραπάνω κάνουν την ανάγκη επιτακτική για την ίδρυση σχολείων μέσα στη φυλακή.¹⁷

Στο δια ταύτα, η σημαντικότητα της εκπαίδευσης είναι αναμφισβήτητη, όσο και η σημαντική στήριξη στην προσπάθεια δημιουργίας γέφυρας ανάμεσα στον «μέσα» και «έξω» κόσμο, τόσο από τον Διευθυντή Γυμνασίου- Λυκείου του Ε.Κ.Κ.Ν.Α., κ. Π. Δαμιανού, όσο από διαφορετικούς ανά διαστήματα διευθυντές του Ε.Κ.Κ.Ν.Α, που έδωσαν την ευκαιρία στους νέους εγκλείστους να αποκομίσουν γνώσεις, πληροφορίες, σημαντικές συμβουλές για την μετέπειτα πορεία τους.

Τέλος, αναμφισβήτητη ένα τέτοιο πρωτότυπο εγχείρημα για τα Ελληνικά δεδομένα είναι αξιόπεινο. Η πρωτοβουλία της καθηγήτριας και διευθύντριας του ΠΜΣ Εγκληματολογίας κας. Χ. Ζαραφωνίτου, κατάφερε επί 10 συναπτά έτη να φέρει σε επαφή τους μεταπτυχιακούς φοιτητές του εν λόγω μεταπτυχιακού προγράμματος με κάποια από τα

¹⁵ Α. Χάιδου 2019:124.

¹⁶ Κ. Δημητρούλη, 2018: 149.

¹⁷ Κ. Δημητρούλη, 2018: 153.

υποκείμενα μελέτης της επιστήμης. Οι φοιτητές κατάφεραν να επικοινωνήσουν ουσιαστικά με τους νέους κρατούμενους, να ανταλλάξουν γνώσεις, γνώμες και βιώματα και εν τέλει να δημιουργήσουν κάτι από κοινού.

Ολοκληρώνοντας, οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι τέτοιες πρωτοβουλίες μπορούν να βοηθήσουν στην εξέλιξη του κλάδου καθώς θα φανούν βοηθητικές στην περεταίρω κατάρτιση και στην δημιουργία ουσιαστικών εμπειριών των νέων εγκληματολόγων.

Βιβλιογραφία

Γιαννακού Γ., Καλλιμανώλη Α., Μαλανδρή Μ., Παναγιωτοπούλου Ο., «Παρουσίαση των Επισκέψεων – Μαθημάτων των πρωτοετών φοιτητών του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου στο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνα, 9 & 10 Απριλίου 2014», 9 & 10 Απριλίου 2014, URL: <https://criminology.panteion.gr/attachments/article/403/%CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9D%CE%91%20%CE%91%CE%A5%CE%9B%CE%A9%CE%9D%CE%91%209-10%20%CE%91%CE%A0%CE%A1%CE%99%CE%9B%CE%99%CE%9F%CE%A5%202014%20final.pdf>

Δούση Ε., «Παρουσίαση των Επισκέψεων – Μαθημάτων των πρωτοετών φοιτητών του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου στο Λύκειο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνα, 23 & 26 Απριλίου 2013», 1 Ιουλίου 2013, URL: https://criminology.panteion.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=341:%CE%B5%CF%80%CE%AF%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CE%BC%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%BA%CE%BA%CE%BD-%CE%B1%CF%85%CE%BB%CF%8E%CE%BD%CE%B1-23-26-5-13&catid=122&Itemid=588&lang=el

Ζαραφωνίτου Χ. «Παρουσίαση: Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκληματολογία»» 2014-2015, URL: <https://criminology.panteion.gr/attachments/article/118/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3%CE%97%20%CE%A4%CE%9F%CE%A5%20%CE%A0%CE%9C%CE%A3%20%CE%95%CE%93%CE%9A%CE%9B%CE%97%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%91%CE%A3%202015.pdf>

Δημητρούλη Κ., «Εκπαίδευση: ουσιαστικός παράγοντας κοινωνικής επανένταξης» στο: Μηλιώνη Φ.(Επιμ.) «Πρακτικά 1^{ου} ετήσιου συνεδρίου με θέμα: ΕΠΑΝΟΔΟΣ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ», Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα 2018 σσ. 149-158.

Κολλια Π., Κοντου Α., Γεροπάνου Ι., Μακρυσσοπούλου Π., Ντεντες Γ. , «ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΠΑΔΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ-ΜΑΘΗΜΑ ΣΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΑΥΛΩΝΑ», Αθήνα, 2012.

Κοτσιφάκης Γ., & Συρμαλή Ε., «Ετήσιο μάθημα-εργαστήριο των φοιτητών του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκληματολογία» του Παντείου Πανεπιστημίου στο Γυμνάσιο-Λύκειο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνα 30 Απριλίου 2015», 30 Απριλίου 2015 URL: <https://criminology.panteion.gr/attachments/article/457/%CE%95%CF%80%CE%AF%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CE%9C%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1%20CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9D%CE%91%202015.pdf>

ΠΜΣ Εγκληματολογίας, «Επίσκεψη το Λύκειο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνα» 4 Μαΐου 2011, URL: https://criminology.panteion.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=138:%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BB%CF%85%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%BF-%CE%B5%CE%BA%CE%BA%CE%BD-%CE%B1%CF%85%CE%BB%CF%89%CE%BD%CE%B1&catid=122&Itemid=588&lang=el

ΠΜΣ Εγκληματολογίας, «Εκπαιδευτική επίσκεψη-μάθημα στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα στις 22-4-16», 20 Μαΐου 2016 URL: <https://criminology.panteion.gr/attachments/article/485/%CE%9C%CE%91%CE%98%CE%97%CE%9C%CE%91%20CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9D%CE%91%202016.pdf>

ΠΜΣ Εγκληματολογίας, «Ετήσια εκπαιδευτική επίσκεψη-μάθημα των Μεταπτυχιακών Φοιτητών στο ΕΚΚΝ Αυλώνα στις 17/5/2019» 27 Μαΐου 2019 URL:

https://criminology.panteion.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=565:%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%AF%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CE%BC%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CF%86%CE%BF%CE%B9%CF%84%CE%B7%CF%84%CF%8E%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%BA%CE%BA%CE%BD-%CE%B1%CF%85%CE%BB%CF%8E%CE%BD%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82-17-5-2019&catid=126&Itemid=522&lang=el

ΠΜΣ Εγκληματολογίας, «Ιστορικό», (χ.χ) URL: https://criminology.panteion.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=71:%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%BF&catid=96&lang=el&Itemid=435

Σορώτου Α., Τάνου Ε., Πλαστήρα Δ. «Παρουσίαση του κοινού μαθήματος των πρωτοετών φοιτητών του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και του κοινού εργαστηρίου ζωγραφικής στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα, (Ε.Κ.Κ.Ν.Α) 5 Μαΐου 2017» , Μάιος 2015, URL: <https://criminology.panteion.gr/attachments/article/524/%CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9D%CE%91%202017.pdf>

Χαίδου Α., *Εγκληματικότητα Ανηλίκων. Αιτιολογικές προσεγγίσεις, πρόληψη και κοινωνικός έλεγχος*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2019.

Χαϊνάς Ε., Χαλκιά Α., «Επίσκεψη - Μάθημα των δευτεροετών φοιτητών του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου στο Λύκειο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνας» στο Εγκληματολογία, 2011 σελ. 191-194.